

НЕ пишеться разом

Правила	Приклади
з усіма частинами мови, якщо слово без не не вживається	невгамовний, неволити, негайно, непохитний, невдовзі, нестямитися, незчутися, непритомніти, нехтувати
з іменниками, прикметниками, прислівниками, займенниками, дієприкметниками (без залежного слова), дієсловами, якщо додаванням не утворюється слово з протилежним значенням (яке можна замінити синонімом)	непокоїтися (хвилюватися), неволя (рабство), невисокий (низький), неславити (ганьбити), нездужати (хворіти)
з іменниками, прикметниками, займенниками, прислівниками, якщо вони в сполученні з не означають одне поняття	несподіванка, незбагненний, неабиякий, немов
у складі префікса недо- , який означає дію, стан або якість, що виявляються в процесах, ознаках і предметах у неповній мірі	недоплатити, недописаний, недоліток
з дієприкметником, якщо він є означенням (а не присудком) і не має при собі пояснювальних слів	незакінчений твір, невіршені питання, неспростовані факти

НЕ пишеться окремо

Правила	Приклади
з дієсловами, дієприслівниками, займенниками, числівниками, службовими частинами мови	не на жарт, не по собі, не ти, не п'ятий
з іменниками, прикметниками, прислівниками, дієприкметниками, якщо до слова є протиставлення	не друг, а ворог, не веселий, а сумний, не глибока річка клекоче – шумить зелений ліс
з дієприкметниками, якщо вони мають пояснювальні слова	не засаджена квітами клумба, ніким не визнаний автор
з дієсловами, дієприкметниками, прислівниками, дієслівними формами на -но, -то , які є присудком	праця не закінчена, надворі не холодно, не підходячи близько, роботу не виконано
з прикметником, який має при собі займенник як пояснювальне слово, прислівник із часткою ні або слова далеко, зовсім, аж ніяк	ні до чого не здібний, нітрохи не цікава стаття, далеко не досконалий сюжет
з підсилювальними прислівниками, незмінюваними присудковими словами, при словах, що пишуться через дефіс	не дуже, не зовсім, не можна, не треба, не варт, не по-товариськи.

НІ пишеться разом

Правила	Приклади
у заперечних займенниках і прислівниках	ніхто, ніякий, ніде, нікуди, ніяк
якщо слово без ні не вживається	нікчемний, нічліг

НІ пишеться окремо

Правила	Приклади
якщо вживається для заперечення наявності предмета чи ознаки, а також в стійких словосполученнях без дієслова-присудка	ні краплини; ні се ні те; ні на макове зерно; ні так ні сяк
якщо виступає повторювальним сполучником із заперечним єднальним значенням	Не люблять кайданів ні слово, ні ідея (М.Рильський)
із займенниками та прислівниками, від яких відокремлюється прийменником	ні в кого, ні при чому, ні в скількох